

ГЕНДЕРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ДЕМОКРАТИЧНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Ніколюк А. В.

Наук. керівн – к. політ.н., доц. Ворчакова І. Є.

Миколаївський національний університет

імені В. О. Сухомлинського

Останніми роками став загальноновизнаним той факт, що ефективність і динаміка розвитку економіки кожної країни в більшій мірі залежить від того, скільки засобів і як держава вкладає у своїх людей. Врахування гендерного фактору є ключовим аспектом ефективності даного процесу, адже враховуються не тільки загальні потреби людини, а й диференціація потреб з точки зору біологічних, соціальних відмінностей кожного індивіда. Включення окремих елементів гендерного аспекту в державній політиці дозволить побачити, проаналізувати і порівняти в якій мірі і чому економічні, політичні, соціальні й інші фактори впливають на жінок і чоловіків по різному. Серед багатьох інструментів гендерної політики, визначальним є гендерне бюджетування. Оскільки, враховуються інтереси людей різних категорій в процесі формування державного бюджету. З метою підвищення соціально-економічної захищеності населення, забезпечення гендерної рівності, розширення можливостей жінок та розвитку демократичних принципів.

Українська дослідниця О. Романюк запропонувала таке визначення гендерного бюджету. «Це бюджет, який враховує планування ресурсів країни з урахуванням доходів бюджету, які формуються за рахунок жінок та чоловіків і видатків бюджету, які розподіляються на жінок та чоловіків, спрямований на аналіз будь-яких видів державних видатків або методів залучення державних коштів з урахуванням гендерної компоненти, визнаючи наслідки та впливи виконання бюджетних рішень на осіб жіночої та чоловічої статі» [1, с. 14].

Гендерне бюджетування як соціальна технологія виникла в 1980-х роках ХХ століття в Австралії. Його розглядали насамперед як антикризовий інструмент. Гендерний розподіл бюджету означав переструктурування доходів і витрат таким чином, щоб у статтях бюджету

було представлено потреби громад чоловіків і жінок. Ця ініціатива була скерована не на збільшення коштів, а на перегляд уже наявних [1, с. 15].

Першою питання гендерного бюджетування почала вивчати британська дослідниця Дайяна Елсон (Diane Elson), дослідження якої з'явилися в середині 1990-х років у рамках наукової роботи, що проводилася за дорученням Секретаріату британської Співдружності націй. Дайяна Елсон розробила шість механізмів урахування гендерних аспектів в бюджеті та включення їх у практичну діяльність:

1. Оцінка ступеня врахування гендерних аспектів у здійснюваній політиці, що включає в себе як кількісні, так і якісні показники.

2. Оцінка з боку одержувачів послуг (бенефіціантів). Вона має включати як реальні, так і потенційні бенефіціанти і може бути сфокусована як на загальних пріоритетах, так і на окремих видах послуг.

3. Аналіз державних видатків на основі розподілу за гендерною ознакою. У його основі лежить така формула: вартість одиниці вимірюваної послуги, що надається, помножена на число таких одиниць вимірювання послуг, що надаються бенефіціантам-чоловікам і бенефіціантам-жінкам.

4. Аналіз впливу бюджету на використання часових показників, який передбачає зіставлення використання бюджетних ресурсів за певними статтями видатків з часовими показниками корисної дії, тобто на який час розраховано результати витрачених коштів.

5. Структура гендерно-чутливої середньострокової макроекономічної політики. Насамперед з'ясуємо, з чим маємо справу – з економічними рамками чи з певною економічною моделлю? Якщо це рамки, то чи лише економічні? Моделі такої структури можуть містити такі змінні, як пропозиції робочої сили з розподілом за різними категоріями, а також віддзеркалювати неоплачувану працю в економіці «турботи».

6. Гендерно-відповідальний звіт про використання бюджету як одна з форм підзвітності уряду [2].

Після цього до означених питань звернулася австралійська дослідниця Ронда Шарп (Rhonda Sharp). Її «Бюджетне регулювання, спрямоване на забезпечення рівності: гендерні бюджетні ініціативи в межах ефективного бюджетного процесу» було опубліковано Жіночим фондом ООН (ЮНІФЕМ) 2003 року [2].

Серед українських досліджень, присвячених проблемам гендерного бюджетування насамперед слід відзначити колективну монографію

«Гендерні стратегії сталого розвитку в Україні» [3] і розділ «Гендерний бюджет – інструмент встановлення соціальної справедливості в Україні» аналітичного звіту Міжнародного центру перспективних досліджень «Потенціал України та його реалізація» [1].

Що стосується гендерного бюджетування в сучасній Україні – це вже не суто теоретичне питання. Протягом останніх років у країні впроваджувалися різноманітні гендерні бюджетні ініціативи.

У 2003 році Харківським жіночим фондом вперше був проаналізований міський бюджет 1998—2001 рр., внаслідок чого була розроблена і прийнята цільова підпрограма «Розвиток та підтримка жіночого підприємництва» як частина «Економічної програми розвитку м. Харкова на 2003—2005 рр.» Проведені в Харкові заходи з пропагування інформації про необхідність запровадження гендерних бюджетів, стали унікальним засобом залучення до роботи над місцевими бюджетами всіх зацікавлених осіб громади. Також гендерний аналіз бюджетів був проведений в Херсонській, Полтавській, Черкаській та інших областях.

Починаючи з 2006 р. тематика гендерного бюджетування стає об'єктом уваги різних програм і проектів, що розвивалися в Україні, зокрема, спільної програми Європейської Комісії, Жіночого Фонду Розвитку ООН (UNIFEM) і Міжнародного Учбового Центру МОП (ITCILO) «Співпраця з питань гендерної рівності для розвитку і миру», спільного проекту Європейського Союзу, Швецької агенції з міжнародного розвитку (SIDA) та Програми розвитку ООН «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні», проекту Швецької агенції з міжнародного розвитку SIDA «Стратегія досягнення гендерної рівності в Україні» та ін. [4, с. 6].

При гендерному бюджетуванні значна увага приділяється витратам на формування рівних можливостей для жінок та чоловіків у суспільному секторі. Значну роль також відіграють гендерно нейтральні напрямки, що мають різні соціальні наслідки. Для прикладу, пенсійна реформа має поліпшити ситуацію в сфері, проте вона має різні наслідки для обох статей.

Гендерне бюджетування є досить результативним при середньостроковому плануванні, а якщо правильно застосувати цю процедуру, то можна суттєво поповнити місцеву скарбницю. Щодо видатків у гендерному бюджеті, то основними є статті, що забезпечують рівну оплату праці, захист дитинства та материнства, зайнятість та безробіття та інші. Якщо, наприклад, 2010 року з державної казни України

на це витратили майже 37 відсотків коштів, то в місцевих бюджетах середній їх показник складав 89%. Саме тому на місцях можна більш конкретно спрямувати кошти з бюджету з метою гендернозбалансованого їх витрачання [2].

Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні розпочало проект «Гендерне бюджетування на місцевому рівні» в 2011 р. з Чернівецької та Хмельницької областей. На базі цих пілотних областей були напрацьовані методичні матеріали для впровадження гендерного бюджетування як управлінської технології. Після апробації цих заходів було впроваджено системний підхід до роботи з міськими муніципалітетами і надалі проект впроваджується на базі міст України, які зголошуються брати у ньому участь. Так, у 2012 р. проект запрацював у містах Херсон, Житомир, Луцьк, Комсомольськ (Полтавська обл.) [5] та Чугуїв (Харківська обл.) [6]. Злагоджена робота усіх зацікавлених сторін, підтримка з боку представників міської влади та депутатського корпусу дали можливість отримати вітчизняний практичний досвід гендерного бюджетування на місцевому рівні [4, с. 48].

Отже, якщо гендерне бюджетування запрацює на високому рівні, то це слугуватиме:

- покращенню якості управління державними та місцевими фінансами;
- поліпшенню економічної ефективності та результативності;
- удосконаленню розподілу фінансових ресурсів;
- заохоченню ефективного управління та якісного надання послуг;
- заохоченню досягнення цілей гендерної рівності та розвитку людського потенціалу;
- моніторингу досягнення політичних цілей, зокрема забезпечення гендерної рівності;
- підвищенню прозорості, підзвітності та участі громадськості в плануванні і реалізації бюджетів.

Таким чином, на основі проведеного наукового аналізу ми приходимо до висновків, що гендерне бюджетування як запорука розвитку цивілізаційного суспільства довело свою необхідність. Отримані практичні результати, в наслідок функціонування цього інноваційного явища, виправдали свою значимість. В перспективі подальший розвиток гендерного бюджетування повинен призвести до позитивних тенденцій в загальнодержавній бюджетній політиці.

Література

1. Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень / О. Романюк. – К., 2009. – 69 с.
2. Белец Ж. А. Гендерне бюджетування в Україні як складова механізму забезпечення рівності чоловіків і [електронний ресурс] / Ж. А. Белец. – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/Bel_s.pdf.
3. Лобанова Л. С. Гендерні стратегії сталого розвитку / Л. С. Лобанова. – К. : Фенікс, 2004. – 432 с.
4. Давліканова О. *Ефективне управління та гендерне бюджетування: Український досвід* / О. Давліканова // Гендерна політика міст : історія і сучасність : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 6 – 7 жовтня 2015 р. / [редкол.: Н. В. Бібік, Г. Г. Фесенко, О. Першай та ін.] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – Вип 4. - С. 48-50. - Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/36377/>
5. Карпець Н. Р. *Гендерна бюджетна ініціатива – запорука сталого розвитку територіальної громади* /Карпець Н. Р. та Компак, Ю. В. та Баландіна, В. І. // Гендерна політика міст : історія і сучасність : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 6 – 7 жовтня 2015 р. / [редкол.: Н. В. Бібік, Г. Г. Фесенко, О. Першай та ін.] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – Вип 4. - С. 103-104. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/36398/>.
6. Почерніна В. В. Гендерно-орієнтоване бюджетування шкіл естетичного виховання (на прикладі м. Чугуєва Харківської області) / В. В. Почерніна // Гендерна політика очима української молоді: слобожанський вимір: Матеріали VII Регіонального конкурсу наукових робіт молодих вчених (25 - 26 квітня 2013 р.). – Х.,2013. – С.124-129. – Режим доступу: http://gc.kname.edu.ua/images/docs/zbirnuk_VII_gend_konk.pdf.